

Çay nədir, say nədir?

Bu gün dünyada sudan sonra ən çox istehlak edilən içki çaydır. Bir çox ölkədə çay, hətta yerli əhalinin çox sevdiyi, ikinci və üçüncü yerlərdə qərarlaşan qəhvə və pivəni geridə qoyur. Çay bir çox cəmiyyətlərdə mədəniyyətin əsas hissəsidir, bir çox mədəniyyətdə çay münasibətləri inkişaf etdirən, səmimi mühit yaradan və qonaqpərvərlik aşilanın içki hesab olunur.

Çayın dəqiq mənşəyi məlum olmasa da, onun Hindistanda, Myanmada və Çində yarandığını inanılır. Çayın Çində 5000 il əvvəl istehlak edildiyinə dair dəliller var ki, bu da onu dönyanın ən qədim içkilərindən birinə çevirir. Maraqlı burasıdır ki, bir çox dillərdə çay sözü elə çay kimi tələffüz edilir. Cənubi Asyanın, Cənub-Şərqi Asyanın, Mərkəzi Asyanın, Yaxın Şərqi və Şərqi Avropanın bir çox yerində çay sözü "cha" sözündən əmələ gəlir. Bu fakt çayın əslində beynəlxalq səviyyədə sevilən içki olmasının göstəricisidir.

Çay bitkisi adətən tropik və subtropik iqlimlərdə yetişdirilir və

burada onun becərilmesi və emalı milyonlarla insanın dolanışlığını təmin edir. "Tea and Coffee Trade Journal" jurnalının "Global Tea Report" nəşrinin son məlumatlarına görə, dünya çayının təxminən yarısı (48 faiz) Çində istehsal olunur. Hindistan dünya istehsalının 20 faizini təşkil edərək ikinci ən böyük istehsalçıdır, ardınca Keniya (8 faiz), Türkiye (4 faiz) və Sri-Lanka (3 faiz) gelir. Dünyanın qalan hissəsi qlobal miqyasda çay istehsalının 17 faizini təşkil edir.

BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) məlumatına görə, dünya çay istehlakı əvvəlki illərlə müqayisədə

2022-ci ildə artaraq 6,5 milyon tona çatıb. Ən böyük çay istehlakçısı olan Çində istehlak 2022-ci ildə 3 milyon tona çatıb ki, bu da qlobal istehlakin 46 faizini təşkil edir.

İkinci ən böyük istehlakçı olan Hindistanın payı 2022-ci ildə 1,16 milyon tonla təxminən 18 faiz təşkil edib, ardınca Türkiye 250.000 ton, Pakistan 247.000 ton və Rusiya 133.000 tonla gelir. FAO-nun məlumatına görə, çay istehlakı 2021-ci ilə müqayisədə 2022-ci ildə 2 faiz artıb və 2023-cü ildə daha da artıb. Lakin Avropa və Şimali Amerika ölkələrində çay istehlakı digər içkilərlə artan rəqabət səbəbindən azalmadır, Rusiya üçün isə çay idxlalına

lən "Assam", Sri-Lankanın brendinə çevrilən "Ceylon", Böyük Britaniyanın "Earl Grey'i, Britaniyanın "English Breakfast"ı və Türkiyənin məşhur "Rize çayı"dır.

Dünyada ən məşhur və tələbat olan çay növü "Camellia sinensis" bitkisindən hazırlanmış çaylardır. Bu bitkidən hazırlanmış çaylar "əsl çay" hesab olunur. Çox sevdiyimiz qara çay bu bitkidən əldə edilir. "Camellia sinensis"-dən əldə edi-

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın inkişafı
Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkışafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Regionların sosial-iqtisadi inkişafının təşviq edilməsi" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

dünyada məşhur növləri Yaponiyanın "Sencha", "Matcha", Çinin "Longjing" (Dragon Well), Çin və Merakeşin "Gunpowder" adlandırdığı növlərdir. Çayın "oolong" və "ağ çay" adlandırılan növləri də var ki, bizim ölkədə çox tələbat yoxdur. Oolong çayı yarımfərmentləşdirilmiş çaydır. Ağ çay isə ümumiyyətə fermentasiya olunmur, minimal emaldan keçir, tumurcuqlar və açılmamış yarpaqlardan hazırlanır. Bu çaylardan başqa tələbatı çox olan bir çay növü də var ki, o da Pu-erh (Pu'er) adlanır. Pu-erh çayı xüsusi fermentasiya olunmuş çaylar qrupuna aiddir. Emal xüsusiyyəti uzunmüddətli mikrobioloji fermentasiya və yaşlıdır.

Ümumiyyətdə, dünyada 1000-dən çox çay növü mövcuddur və əsas çaylar 5 böyük kateqoriyaya bölünür: qara, yaşıl, ağ, oolong və pu-erh. Bunlara əlavə olaraq hər ölkənin öz florasına uyğun bitki və meyvə çayları var və bu çaylar hər ölkənin mədəni kimliyinin bir hissəsidir. Bizim ölkəmizdə də qara çayla yanaşı çiçək və otlardan hazırlanmış təbii çaylar da çox istehlak edilir. Xoşbəxtlikdən, Azərbaycanın iqlimi organizm üçün faydalı bitkilərlə zəngin olduğunu üçün çay çeşidimiz də bir o qədər çoxdur.

Lale Mehrali